

ANTROJI DALIS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

D R A U G A S

Saturday supplement

1992 m. vasario mėn. 8 d. / February 8, 1992

Nr. 27(6)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Sausio 13-osios sužeistųjų likimo reikalu

Jau daugiau metų nuo Sausio 13-osios, Antakalnio kapinyne palaidotieji daug kam iš mūsų neįsėdės niekad iš atminties. Bet tam siaubui praėjus, lieka tik nelabai konkretūs gailesys tiems, kurie tos nakties terorą išgyveno.

Gražu prisiminti žuvusius, bet sužeistieji gyvi ir reikalingi mūsų globos. Praėjusį liepos mėnesį, dirbant su A.P.P.L.E. grupe, mums teko aplankyti ir Raudonojo kryžiaus ligoninę susirinkusius arčiau Vilniaus gyvenančius Sausio 13-osios sužeistuosius.

Grazina Landsbergienė daugumą jų buvo lankiusi asmeniškai ligoninėse ir užsiminė faktą, kad jie jaučiasi pamiršti ir labai reikalingi dėmesio bei visokeriopos pagalbos. Jadvyga Bieliauskienė iš Caritas pateikė pavardes bei istoriją dar kelių ligonių ir Kaune, kurių, deja, neteko pamatyti.

Šio susitikimo veidas į veidą su žmonėmis, kaip Angelė Pladytė (kuri *New York Times* nuotraukų vyrų traukiama iš po tanko) ir daugybe pačioj pradžioj gyvenimo tragiškai sužalotų jaunų žmonių, jų motinų bei ligoninės gydytojų ir darbuotojų — žodžiais neįmanoma apibūdinti. Ligoniai skendo gėlėse pirmosios eilės, mes buvome pakviesti ant scenos, o atrodė, kad turėtų būti atvirkščiai.

Jim Lane, grynas amerikietis, pedagogas iš Cleveland'o, sveikindamas sužeistuosius, negalėjo nuslėpti savo emocijos ir ašarų. Carol Sperry iš Massachusetts Institute of Technology, Boston'o, matė kai kuriuos ligonius antrą kartą. Jai teko pakliūti iš Rusijos į Lietuvą praėjusio sausio gale ir matyti tada, kas darėsi ligoninėse.

Atvykusios iš Vakarų į Vilniaus universiteto vasaros kursas

studentės, kurios taip pat buvo kviestos ligonius aplankyti, ir mes, vyresni, pasijutom bejėgiai atsilyginti šioms žmonėms už tai, ką jie tą šurpią sausio 13-osios naktį prarado... Mes juos lankėm skubiai, pietų pertraukos metu. Buvo neįmanoma išgirsti iš kiekvieno lūpų jų išgyvenimą. Už kitus daktarai pasakojo...

Dr. Mečišlovas Vitkus, mikrochirurgas, aptarė labiau specifiskai kai kurių ligonių būklę. Bet po to, kai dar su mažesne grupe sužeistųjų pasižinėjome, ligoninės kavinėj ir jie pradėjo skirstytis, realiai pamatėm, koks vargas jiems gyvenimas.

Iš ligoninės tiems, kuriems su ramščiais ar su vežiojamąja kėde, kaip Angelei Pladytei, nėra kaip išėiti, tik laiptai... Jokių platformų sužeistiesiems, net ir ligoninėje, nors, atrodo, būtų taip paprasta ką nors sukalti.

Gal šių sužeistųjų vardu reiktų pradėti akciją įgyvendinti Lietuvoje nors minimalius patogumus invalidams. Teko palydėti Angelę Pladytę namo ir matyti, kaip ši tvirtos valios ir savarankiška moteris negali pakrutėti iš savo butelio be kelių žmonių pagalbos.

Keletui šių ligonių dar reikalinga operavimo ar gydymo Vakaruose. Kitiems trūksta specifinių vaistų bei materialinės paramos. Dar sovietų valdžiai esant, kai kurie buvo atleisti iš darbų ir išgyveno visokeriopą diskriminaciją.

Per ilgesnį laikotarpį Lietuvoje bus prieita nors prie sužeistųjų finansinės situacijos reikalo. Šiuo metu būtų svarbu, kad kaip nors šalpa iš Amerikos ir Vakarų atkreiptų dėmesį į jų būklę, ir gal tai galinčios organizacijos pasistengtų jiems individualiai padėti. Tai būtų ypačiai svarbu tiems, kuriems galėtų padėti

Vytautas Landsbergis PEN klubo kongrese, Viennoje

Dvidešimt metų PEN klube; daugiau negu dvidešimt metų važiavom, kalbėjom, maldavom, prašėm, ieškojom, siuntėm, o grįžę galvodavom, kokie kvailiai esam, kovodami su vėjo malūnais. Visi mums sakė, kad elgiames nenormaliai, nes normalumas būtų buvęs užmiršti viską ir kurti naujom jėgom naują pasaulį, palaidojus senąjį. Mūsų gyvenimas būtų buvęs įprasminas ir „švari lenta“ būtų pradėjusi mūsų naują gyvenimo etapą, kurio pradžia būtų šiandieną, o pabaiga kažkur nežinomai toli, atsispirianti į ateitį.

Bet mes nutarėm kovoti už praeitį ir iš jos semtis jėgų ateičiai, kuri atrodė nepasiekiamą iliuziją. Daugiau negu dvidešimt metų Algirdas Landsbergis, Stasys Goštautas, Tomas Venclova, padedami Pasaulio Lietuvių Bendruomenės, važinėjo po pasaulį ir rašė atvirukus ir siuntė telegramas Kremlui, Perm, Gulag ir t.t. Tekstai be atsakymo, sudėti KGB archyvuose, įamžinti juoduose sąrašuose. Bet vieną dieną iliuzija virto realybe, ir 1991 metais, lapkričio 7 dieną, dveji metai po to, kai Lietuvos rašytojai buvo priimti į tarptautinę rašytojų organizaciją, Viennoje, Gustav Klimt salėje, Hamilton viešbutyje, atvykęs Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos pirmininkas Vytautas Landsbergis padėjo susirinkusiems delegatams ir nariams už patikėjimą ir suteiktą pagalbą. „Tik PEN International nesuprato sovietų šviningės logikos ir ištiesė Lietuvai — jos PEN klubui — solidarumo ranką“, pasakė Landsbergis ne visai lengviau angliškai. Tačiau rašytojai suprato ir plojo su entuziazmu, kai Landsbergis tarė: „Aš linkiu, kad kuo daugiau moterų būtų rašytojos ir neprotingam pasauliui, kaip kūdikiui, dainuotų savo meilės knygas“.

Atvykęs dvylikai valandų Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos vakarietiška medicina.

Kas įvyko, nebepakeisime. Bet norėtusi padėti šioms jaunuo-liams susikurti šokią tokią ateitį bei jaustis reikalingiems ir neapleistais mūsų visuomenėje.

Marija Goštautienė

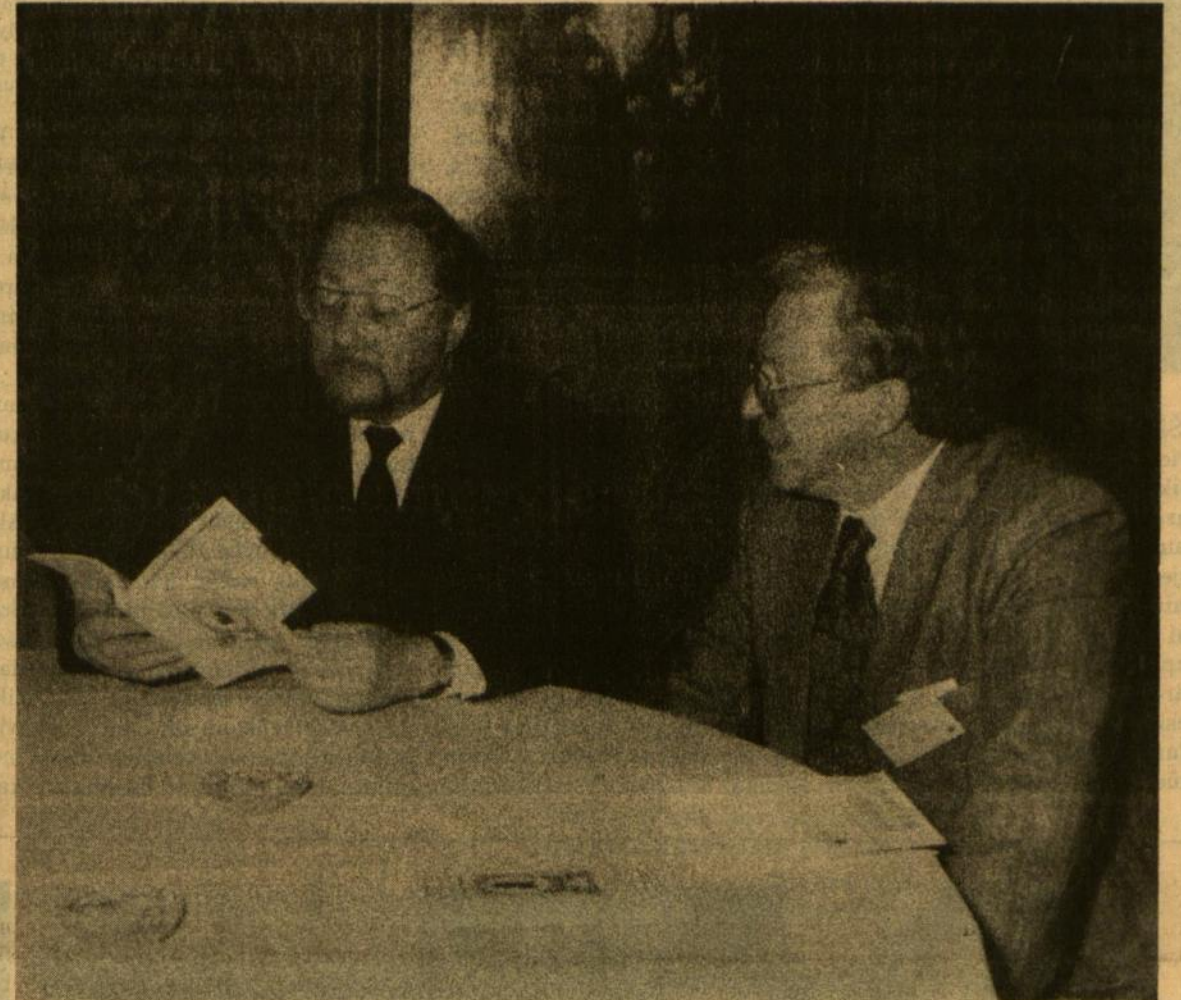
pirmininkas turėjo tik vieną menką prašymą: valandėlei sustoti Viennos kapinėse ir pagerbti savo mylimus bičiulius Brahms'ą, Schubert'ą, Schumann'ą, Von Suppe, Beethoven'ą, Mozart'ą, Strauss'ą ir t.t. Tai buvo įdomus simbolinis pasirinkimas — rašytojo ir muziko, kuris mąsto sau. Ne Viennoje, bet Vilniuj man priekaištavo: „Ką tenai darė Tautos galva. Juk jis ne rašytojas!!!“ Jis buvo pakviestas Austrijos PEN klubo pirmi-ninko, profesoriaus Alexander Giese ir jo pavaduotojo Joseph P. Strelka, jau nuo seno Lietuvos bičiulio. Man teko būti tarpininku ir puikiai žinau, kiek trūso teko padėti, kad tai įvyktų.

I Viennos kongresą iš Lietuvos atvyko Kornelijus Platelis su žmona Zita, (delegatas) Antanas Gedamasi Pasaulio Lietuvių Bendruomenės, važinėjo po pasaulį ir rašė atvirukus ir siuntė telegramas Kremlui, Perm, Gulag ir t.t. Tekstai be atsakymo, sudėti KGB archyvuose, įamžinti juoduose sąrašuose. Bet vieną dieną iliuzija virto realybe, ir 1991 metais, lapkričio 7 dieną, dveji metai po to, kai Lietuvos rašytojai buvo priimti į tarptautinę rašytojų organizaciją, Viennoje, Gustav Klimt salėje, Hamilton viešbutyje, atvykęs Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos pirmininkas Vytautas Landsbergis padėjo susirinkusiems delegatams ir nariams už patikėjimą ir suteiktą pagalbą. „Tik PEN International nesuprato sovietų šviningės logikos ir ištiesė Lietuvai — jos PEN klubui — solidarumo ranką“, pasakė Landsbergis ne visai lengviau angliškai. Tačiau rašytojai suprato ir plojo su entuziazmu, kai Landsbergis tarė: „Aš linkiu, kad kuo daugiau moterų būtų rašytojos ir neprotingam pasauliui, kaip kūdikiui, dainuotų savo meilės knygas“.

Buvo įdomu išgirsti mūsų rašytojų kelionės nuotykius iš Vilniaus į Vienną. Jie keliavo traukiniais, kurie niekur nevažiavo, bilietais, kurie niekur negaliojo, alkani, nemiegoję dvi paras, lyg kokie nusikaltėliai pakeliui į Sibirą. Ar Viennos linkmės buvo vertos to visko? Kiek kartų, jau lėktuve, aš pats galvodavau, ar tas kongresas (Caracas, Rio de Janeiro, Barcelona, Madeira ir t.t.) tikrai yra vertas to viso vargo? O čia lietuvių rašytojams tas vargas kur kas didesnis, nes juk važiuoja be „valiutos“ ir „ant Dievo malonės“. Jeigu ne Pasaulio Lietuvių Bendruomenė, Tarptautinis PEN klubas, Soros fundacija ir austrų globa, vargu ar iš viso per pastaruosius dvejus metus kas būtų atvykęs iš Lietuvos. Klausimas tačiau atkakliai kyla vėl: ar tie kongresai verti to viso vargo. Juk rašytojai gali gyventi be PEN klubo, bet PEN klubas negali egzistuoti be rašytojų. Landsbergis, pirmą kartą atvykęs į tokį kongresą, labai gerai pažymėjo: „Kai rašytojai susitinka, jie nerąšo, tik kalbasi, kai kada net klausosi kito kito, ir po to vėl išsiskirsto rašyti“. Daugiausia jie klausosi savęs ir bando kitus prikaltinti. Gal geriausia pastaba buvo mano dukters, palydėjusios mane į Maastricht, Olandiją, 54-ą PEN kongresą, kur Lietuva buvo priimta lygiai teise PEN klubo nare, „čia pletų kongresas“. Gal ji teisi.

56-o kongreso, vykusio Viennoje, Austrijoje, nuo lapkričio 3 iki 8 dienos, tema buvo „Naujos laisvės struktūros: literatūra kaip diagnozė ir terapija“. Delegatai retai turi progos šiom tēmom padiskutuoti, nes turi sėdėti generalinėje asamblėjoje, kuri anksčiau turėjo darbo iki valios, užtardama viso pasaulio rašytojus. Dabar tačiau pats kongresas priėjo tam tikrą liepto galą ir turės save perkrauti, ieškodamas naujų tikslų arba, geriau pasakius, grįžti prie originalių tikslų ir susirūpinti vien literatūra, kas per pastaruosius dvidešimt metų buvo neįmanoma. Kitaip sakant, iš politinės arenos pereiti į akademinę literatūros analizę. Tai gal būtų sveika, bet nuobodu. Be to, rašytojai tik savęs mėgsta klausytis.

Viennos PEN kongresas bus atsimenamas kaip gausiausias (Nukelta į 2 psl.)

Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos pirmininkas Vytautas Landsbergis peržiūri 56-ojo PEN kongreso programą Viennoje 1991 m. lapkričio 7 d. Šalia — dr. Stasys Goštautas, Lietuvių PEN centro delegatas iš JAV.

Vytauto Landsbergio kalba, pasakyta Tarptautiniame PEN 56-ame kongrese, Viennoje 1991 m. lapkričio 7 d.

Garbingi rašytojai, plunksnos broliai ir seserys,

Aš turiu nepaprastą malonumą čia dalyvauti, dėkodamas p. Giese už jo nuoširdų ir atkaklų kvietimą. Atkaklumas tai vienas būdų sulaužyti bet kurią rutiną, kad vėl turėtume daugiau normalaus gyvenimo.

Deja, normalus rašytojas yra atsisakyti. Kai rašytojai susitinka, jie nerąšo, tik kalbasi, kai kada net klausosi kito kito, ir po to vėl išsiskirsto rašyti.

Daugiausia pasaulyje rašoma pranešimų, skundų ir pasiūlymų. Visi mes tai rašome, net muzikos garsais. O kai kada netikėtai gimsta himnas. Tam, kuris leido gyventi ir džiaugtis šiuo pasauliu; kai kada himnas Aukščiausiam nuspalvina ir pranešimą, ir skundą, ir pasiūlymą, ir visi jie pasidaro gražūs.

Aš nežinau gražesnio pranešimo apie gyvenimą, negu Rabindranath Tagore žodžiai:

Kelio bičiuli,
Čia yra mano — keleivio sveikinimai tau.

Visa, ką darome gera valia, yra mūsų pasveikinimai visiems. Tai ir pasiūlymai būti žmonėmis, padėti vieni kitiems, kai to reikia. Bet juk reikia visada; svarbu tą prireikus išgirsti, pajusti.

PEN International išgirdo jau prieš dvejus metus ir priėmė Lietuvą atgal į savo tarpą kaip nuskriaustą, ištremtą seserį. O juk buvome supami sovietų politinės ir ekonominės blokados, kuri turėjo įrodyti nepaklusnėsiems, jog jų paskelbta atkurtoji nepriklausomybė nesusilauks užsienio paramos. Vakarams buvo daug meluojama apie Lietuvos nacionalistus, ekstremistus ir separatistus; bet rūko dar išvadinti mus filatelistus, kuriuos Stalinas, beje, kadaise taip pat reikalavo išvežti į Sibirą.

Vakarams buvo aiškinama, kodėl jie neturi remti Lietuvos laisvės ir demokratijos, maždaug tokiu būdu: „Padėdamas reformoms, tu gali pakenkti reformoms“. Ši sentencija būtų verta garsaus sovietų rašytojo I. Ilfo ir E. Petrovo satyrinio romano *Dvylika kėdžių*, bet sovietai politikai adresavo ją dvylikai sostų

Europoje visai rimtais veidais. Tik PEN International nesuprato sovietų šviningės logikos ir ištiesė Lietuvai — jos PEN klubui — solidarumo ranką.

Mazi dalykai yra dideli dalykai. Islandija ir Danija mums yra didžiosios šalys. Jūs ir jos padarėte tai, kas išlieka.

Žmonijos išlikimu pasirūpins moterys. Žmoniškumo išlikimu — taip pat, kai jos dainuoja lopšinės kūdikiams ir gina juos nuo baimės, nuo neapykantos.

Aš linkiu, kad kuo daugiau moterų būtų rašytojos ir neprotingam pasauliui kaip kūdikiui dainuotų savo meilės knygas.

Aš norėčiau, kad daugiau rašytojų būtų prezidentais. Aš norėčiau su kuriuo nors prezidentu vesti sunkias valstybines derybas prie fortepijono. Aš norėčiau sulaukti dienos, kai visi Vilniaus vaikai tekini bėgs į vieną aikštę.

Galų gale aš norėčiau gulėti žolėje prie šulinio ir žiūrėti į Lietuvos dangų.

Tokie yra mano pranešimai, skundai ir pasiūlymai, tokie yra keleivio pasveikinimai Jums.

Šiame numeryje:

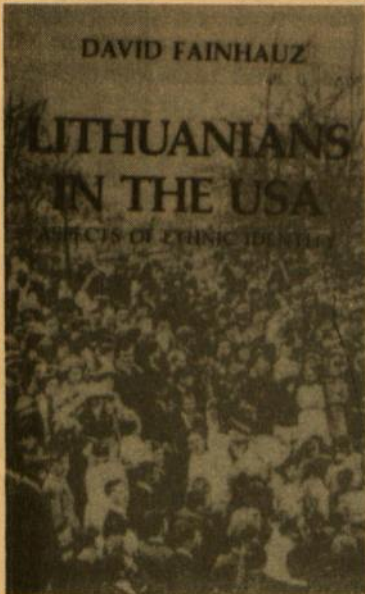
Sausio 13-osios sužeistieji • Vytauto Landsbergio kalba PEN kongrese, Viennoje • Lietuviai rašytojai 56-ame PEN klubo kongrese • Naujos knygos • Kornelijaus Platelio eilėraščiai • Pokalbis su Kornelijum Plateliu Chicago'je

Loretta Tručiūskaitė (g. 1966), po Sausio 13-osios sovietinės atakos Vilniuje likusi gyventi su sulaužytomis kojomis, ramina Eriką Mitkutę (g. 1970), kuriai nuo smūgio į galvą diagnozuota smegenų trauma ir ji sunkiai kalba.
Martytės Goštautienės nuotrauka

Naujos knygos

• **David Fainhauz. LITHUANIANS IN THE USA.** Aspects of Ethnic Identity. Chicago: Lithuanian Library Press, Inc., 1991. Viršelis — Petro Aleksos. 246 puslapiai. Kaina — 15 dolerių. Knyga gaunama „Drauge“.

Šiuo laiku, kai pasaulyje pučia švieži istorijos vėjai, kaip tik reikalingi istorikai, kad mums pasakytų, jog dabartis nėra visai nauja, kad jos šaknys yra praeityje. Naujoji istoriko Dovydo Fainhauzo knyga todėl mums labai reikalinga. Ją skaitydami suprasime, kad tą, ką mes darėme pastaraisiais metais, besirūpindami Lietuvos nepriklausomybės atstatymu, darė mūsų pirmtakai šio šimtmečio

pradžioje. Ir jų veikla buvo efektyvi, nors tuo metu sąlygos lietuvių politinei veiklai buvo kur kas sunkesnės, negu dabar. Pavyzdžiui, kovoti dėl Lietuvos nepriklausomybės JAV pripažinimo reikėjo kovoti daug ilgiau, negu dabar. Šiuo metu galėjome statyti veiklą ant stiprių jau ankstesnių Amerikos lietuvių padėtų pagrindų: Lietuvos į Sovietų Sąjungą įjungimo nepripažinimo.

Knyga padalinta į penkis pagrindinius skyrius: Expectations, Reality Experienced, Changes in Values, Cultural Patterns, A New Sense of Identity. Numeruotos pastabos ir šaltinių nuorodos sudėtos po kiekvieno skyriaus. Knygos gale yra pavardžių rodyklė. Yra net aštuoniolika priedų, kuriuose pateikiami dokumentų tekstai vertime. Pirmajame skyriuje skaitytojas susipažįsta su lietuvių imigracija Pennsylvanijos anglių kasyklų rajonuose. Sužinome, kad vienu metu Shenandoah lietuvių kolonija buvo Amerikoje pati svarbiausia. Tikrai būtų verta, šiuos knygos puslapius paskačius, nuvažiuoti ir pavaikščioti nauja, kad jos šaknys yra praeityje. Naujoji istoriko Dovydo Fainhauzo knyga todėl mums labai reikalinga. Ją skaitydami suprasime, kad tą, ką mes darėme pastaraisiais metais, besirūpindami Lietuvos nepriklausomybės atstatymu, darė mūsų pirmtakai šio šimtmečio

Kostas Ostrauskas ARS AMORIS

angliakasių Lietuva su Elenos Bradūnaitės, Jurgio Bradūno, Vlodo Būtėno tekstais ir leidėjų surinktomis istorinėmis bei dabartinėmis iškalbiomis nuotraukomis.) Labai naudingas istoriniam mūsų genties Amerikoje vaizdai susidaryti angliakasio gyvenimo aprašymas. Lietuviai Pennsylvanijoje ir, apskritai, Amerikoje pradeda nuo pačios apačios, didžiausiam varge. O tačiau naujai atvykstantieji jau randa savuosius ir gyvena savųjų tarpe. Štai viena šeima laiko 38 „burdingierius“. Kuriasi lietuviškos institucijos: „tavernos“, prie kurių šliejasi ankstyviausia visuomeninė veikla, tada parapijos, savišalpos draugijos, taupymo bankeliai, pieninės, kepyklos ir bravorai. Prasideda spauda, politinė veikla, teatras.

Nuostabiai įdomu sekti lietuvių tautinės sąmonės vystymąsi tuo laiku toli nuo tėvynės. Fainhau-

zas pažymi, kad tai yra dinaminis procesas. Imigracijos pradžioje tautinė sąmonė buvo dar lyg embrioninėje stadijoje. Šiuo metu, kai kalbame apie lietuvių Amerikoje, jau kalbame apie tautinę grupę su gerai išvystyta savimone ir stipriu solidarumo pojūčiu. Fainhauzo knyga kaip tik ir seka šį vystymosi procesą. Ją galima entuziastiškai rekomenduoti lietuvių praeitimi susidomėjusiam skaitytojui, o iš autoriaus tikimės dar platesnės apimtios studijų šiuo klausimu.

• **Kostas Ostrauskas. ARS AMORIS.** *Historiae sacrae et profanae.* Chicago: Algimanto Mackaus knygų leidimo fondas, 1991. Spaudė Mykolas Morkūno spaustuė. Tiražas — 600. Aplankas — Prano Lapės. 328 puslapiai. Kaina — 12 dolerių.

Kai praėjusių metų pavasarį dramaturgui Kostui Ostrauskui buvo paskirta JAV Lietuvių Bendruomenės literatūros premija, Violeta Kelertienė straipsni apie jo kūrybą (*Draugo* kultūrinio priedo 1991 m. balandžio mėn. 27 d. numerį) baigė šitaip:

„Pastaruoju metu Kostas Ostrauskas perėjo į ilgesnes dramas, kurios, reikia manyti, taip pat angažuos naujus režisierius ir aktorius Lietuvoje ir išeivijoje. Algimanto Mackaus knygų leidimo fondas ruošiasi dar šiais metais išleisti Ostrausko naują dramą *Ars amoris*, kuri papildys išeivijos dramaturgijos aruodą dar vienu nauju kūriniumi. Galime tikėtis, kad dramaturgo koncepcijoje ir toliau grumsis tradicija ir inovacija, iliuzija ir cinizmas, o kadangi pjesė yra apie meilę,

Austrijos kancleris Franz Vranitzky ir dr. Stasys Goštautas susitinka 56-ame PEN klubo kongrese Vienoje 1991 m. lapkričio 4 d.

Kupidonas ir jo aukos neišvengiamai bus pasmeigti ant Ostrausko linksmos, bet ironiškos plunksnos“.

Dabar šią knygą — Ostrausko *Ars amoris* — jau galima laikyti rankose. Kaip ir nemažai ligšiolinių Algimanto Mackaus knygų leidimo fondo išleistų knygų, šioji yra pasigėrėtina, nepaprastai dailiai apipavi-

dalinta, išspausdinta, įrišta. Techninis redaktorius nepažymėtas.

Savo tikrai didelės apimtios draminiam veikalui autorius medžiagą ima iš Vakarų kultūros klasikinių mitų bei vėlesnių meilės istorijų, kurios mūsų civilizacijoje buvo pakylėtos į archetipinius šios temos vaiz-

(Nukelta į 4 psl.)

Vytautas Landsbergis PEN klubo kongrese

(Atkelta iš 1 psl.)

savo delegatų, narių ir svečių skaičiumi. Iš viso daugiau kaip 550 dalyvių iš 72 kraštų. Jame dalyvavo Joseph Brodsky, Vassili Aksyonov, Jorge Amado, Paul Watrzlawick, Wladyslaw Bartoszewski ir trys žymūs Lietuvos poetai. Jis praėjo be kontroversijų, nes visas problemas nustūmė į Barcelonos PEN kongresą, kuris įvyks šių metų balandžio 20-26 dienomis, kaip, pavyzdžiui, naujų centrų priėmimą, Palestinos klausimą, Izraelio ir arabų santykius. Barcelonos kongresas žada būti ypatingu, nes tai vyks ne Ispanijos, bet Katalonijos sostinėje, švenčiant 5-tąjį šimtmetį Amerikos atradimo ar praradimo pareina, katoje okeano pusėje esama. Katalonams Lietuva yra pavyzdys naujos formulės išsilaisvinimui. Katalonijos PEN klubo pirmininkas tai labai atvirai man pasakė: „Mes sekam jūsų išsilaisvinimo procesą su idomumu ir tikimės iš jūsų išmokyti kaip mums elgtis, siekiant to paties: [t.y.] nepriklausomybės“.

S. G.

1992 m. sausio mėn. 12 d.

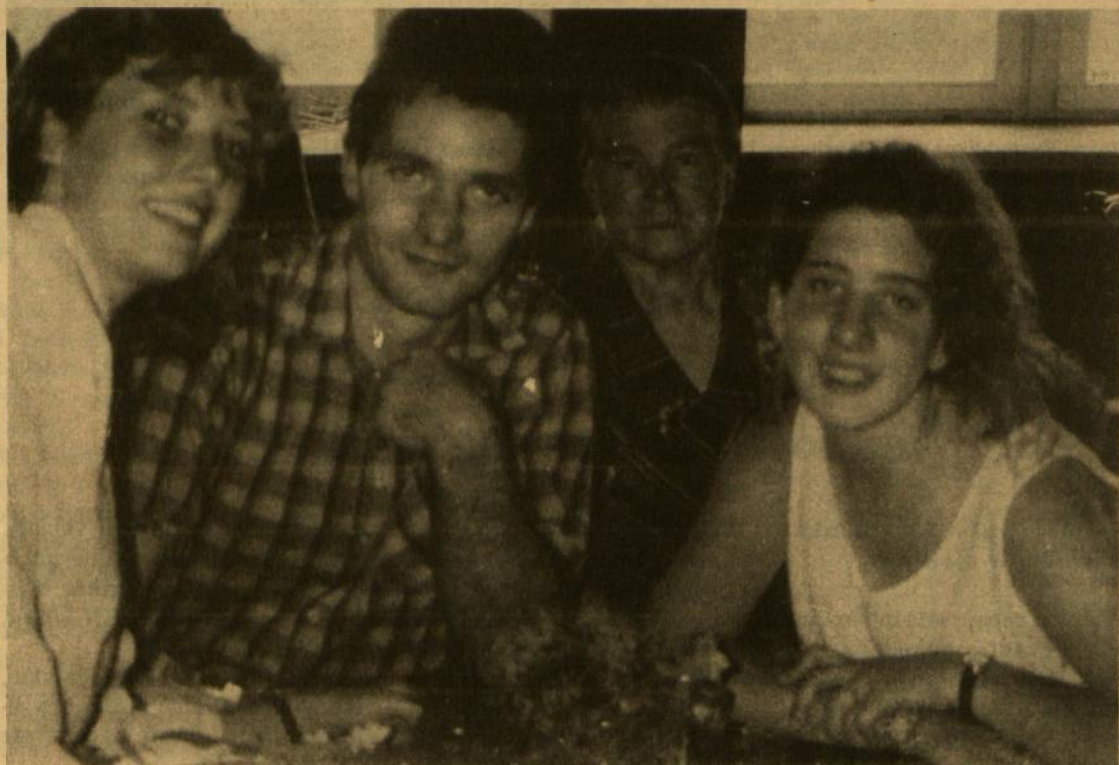
Prancūzų romanas miuzikle

Itin stiprus Chicago pietvakarių teatras Candlelight (5620 South Harlem) iki balandžio 12 dienos stato miuziklą „Phantom“, sukurta pagal prancūzo autoriaus Gaston Leroux romaną *Operos šmėkla*. Čia vaizduojamas deformuotas muzikos genijus — šmėkla-vaiduoklis, pamilęs gatvės dainininkę. Pagal tą romaną libretą sukūrė Arthur Kopit, Yale dramos mokyklos profesorius, laimėjęs ne vieną premiją. Kompozitorius — Maury Yeston, kūręs simfonijas ir filmams muziką, taipgi premijuotas.

Vienas iš pirmujančių Chicago režisierių — William Pullins — čia sutelkęs apie 25 profesionalus aktorius bei solistus, kurie žiūrova sudomina ypač sėkminga vaidyba bei solo, duetu, grupinių gražiabalsių dainomis.

Veiksmas vyksta Paryžiaus operos rūmuose ir artimoje aplinkumoje. Šis miuziklas su dideliu pasisekimu ėjo Houston'e ir Seattle. Pagal jį buvo susuktas ir filmas. Candlelight teatre orkestras sudaro gerą muzikinę palydą, o scena su ypatingais įrengimais — kai reikia, jos vidurys pakeliamas iki lubų ar nuleidžiamas į rūsi. Įjungti ir trumpi baleto įtarpai. Žiūrovai seka su dėmesiu.

Juoz. Pr.

(Iš kairės) Kerri Stromberg, lietuvių kilmės amerikietė, su A.P.P.L.E. dirbanti metus Lietuvoje, mokydama anglų kalbos dėstymą Mokytojų tobulinimo institute; Arūnas Ramanavičius (25 metų), kuris grįžęs po operacijų iš Vengrijos parašė labai gerai

Priekyje Laurynas Žiupsnys, 13 metų — būdėjęs su minia Sausio 13-ąją Vilniuje — dabar su stipria psichologine trauma. Į dešinę nuo jo — Angelė Pladytė (kuria prieš metus „The New York Times“ nuotraukoje matė vyrų traukiamą iš po tanko), invalidė, iškentėjusi šešias operacijas, bet neleidusi amputuoti kojos, kuri be-

(Iš kairės, pirmoje eilėje) Robertas Gradauskas, su persautomis šlaunimis, vienos pėdos paralyžiumi, Angelė Pladytė, kurios kairė koja buvo tanko beveik visiškai atskirta, laikėsi tik ant arterijos ir sausgyslių

— po šešių operacijų dar nežinia, kada visiškai sugis; Česlovas Kazakevičius g. 1957) — „šautinė kojos žaizda, šešios operacijos, padėtis neaiški“. Antroje eilėje — ligoninės darbuotojai bei daktarai.

(Iš kairės) Arūnas Ramanavičius, Erika Mitkutė, Laurynas Žiupsnys ir Loreta Tručiūlauskaitė. Antroje eilėje: Gražina Landsbergienė, kurios pastangom

Lietuvoje rūpinamasi padėti sužeistiesiems, ir iš Vokietijos dr. Alina Vaigul-Plechavičiūtė, kuri išrūpino Vokietijoje operacijas bei gydymą keletui iš ligonių.

Marytės Goštautienės nuotraukos

Su Kornelijum Plateliu pokalbis prie stalo

Poetas Kornelijus Platelis, Lietuvos Kultūros ir švietimo ministro pavaduotojas, Lietuvos PEN centro pirmininkas, 1991 metų lapkričio mėnesį buvo atvykęs į Chicago, pakviestas dalyvauti Ateities 1991 metų studijinio savaitgalio programoje. Atidaromajame Ateities savaitgalio poezijos vakare lapkričio 15 dieną jis skaitė savo eilėraščius ir komentavo savo kūrybą, savaitgalio programoje lapkričio 16 dieną skaitė paskaitą „Kultūra ir laisvė“ (išspausdinta *Draugo* kultūrinio priedo 1991 m. lapkričio 23 d. numeryje). Prieš pat jam paliekant Chicago ir vykstant į New York'ą bei Washington'ą Lietuvos Kultūros ir švietimo ministerijos reikalais, Ateities savaitgalio rengėjai atsisveikino su juo vakarieniškos metu lapkričio 18 dieną. Buvo nutarta vakaro susitikimą panaudoti kaip progą Kornelijui Plateliui paklausti įvairiais Lietuvos švietimą ir kultūrinį gyvenimą liečiančiais klausimais, kad būtų galima pokalbio mintimis pasidalinti ir su platesne *Draugo* skaitytojų grupe. Kornelijui Plateliui maloniai sutikus, čia spausdinamas to pokalbio prie stalo tekstas.

L: Apie aukštojo mokslo reformas: apie tyrinėjimų sričių, akademijos ir universitetų darbo pasiskirstymo sistemos pakeitimą dar nekalbama?

Kornelijus Platelis: Kalbama, bet aš bijočiau čia ką nors pasakyti, nes tai nėra mūsų kompetencijos. Mokslo akademijos kompetencija visus tuos mokslus reformuoti. Tai yra daroma ir, aišku, turi būti daroma, nes labai daug turime to vadinamo fundamentalaus mokslo, kuris labai mažai pritaikomas. Ir kol jis buvo finansuojamas iš Maskvos, tai gal jis toks ir galėjo būti. Bet dabar tai tiesiog būtų per didelė prabanga.

L: Teatro srityje – jūs pereinat prie spektaklių finansavimo, ne alų mokėjimo.

KP: Taip, prie tos vadinamos kontraktų sistemos.

L: O kaip su rašytojais bus, ar irgi panašiai?

KP: Rašytojai visą laiką buvo perėję prie tos pačios sistemos. Tikslai tiek, kad leidykla, gaudama taip pat dotacijas (nes leidykla taip pat neduodavo pelno, o gaudavo iš valstybės dotacijos), rašytojams galėdavo mokėti didesnius honorarus. Dabar leidyklos tai daryti atsisako. Jos sutinka mokėti 10% nuo viso parduto tiražo. Čia maždaug išėitų du trečdaliai mėnesinio atlyginimo už poezijos knygą.

M: O kaip tą palyginti su Vakarų Europos praktika?

KP: Irgi taip pat! Moka tą 10% ar mažiau, tačiau ten dar yra ir

Kornelijus Platelis skaitydamas savo eilėraščius Ateities 1991 metų savaitgalio Poezijos vakare Jaunimo centro kavinėje, Chicago'je, 1991 m. lapkričio mėn. 15 d.

Jono Kuprio nuotrauka

kitokių sistemų. Labai daug Europos šalių literatūra finansuojama per bibliotekų tinklą. Biblioteką finansuoja miestas, ir rašytojui mokamas honoraras už kiekvieną knygą, kurią skaitytojas ima skaityti.

S: Tai juo labiau knyga skaitoma...

KP: Taip, juo labiau skaitoma, juo didesnis knygos autoriui honoraras. Taip pat tos bibliotekos, užsakydamos knygas, pakelia ir knygos tiražą. Tai per ilgą laiką nusistovėjusi sistema, mes tokios negalime įvesti iš karto.

S: Kažin, ar čia pati geriausia? Bloga literatūra dažnai daugiausia skaitoma.

KP: Taip. Ten yra tam tikros ekspertų komisijos, kurios nustato knygų tiražus.

L: O kaip, pavyzdžiui, jaunam būsimam rašytojui, ar yra kokių nors šiuo metu ypatingų galimybių savo pirmąją knygą išleisti? Anksčiau, man atrodo, buvo serija, kurioje buvo leidžiamos pirmosios knygos...

KP: Taip, dabar tos serijos nėra. Ta serija gal iš dalies ir buvo, kad būtų nuolaida jaunam rašytojui, leidžiant pirmąją knygą. Čia tikslai apie „Vagos“ leidyklą kalbame, nes tikslai ji ta turėjo. Dabar „Vagos“ leidykla nutarė nedaryti jokių nuolaidų, kad visos knygos būtų leidžiamos bendra tvarka, kad visos vienodai konkuruotų savo meniniu lygiu. Taip turbūt teisinga.

S: Kaip jūs ten išspresit tą mokslinių laipsnių iš aukštųjų mokyklų klausimą? Dabar Kauno universitetas turi vieną sistemą, o Vilniaus universitetas ir visi kiti laikosi senosios. Išeis

žmonės iš vieno su vienokiais laipsniais, iš kito su kitais. Kaip juos sugretinsit?

KP: O kaip yra čia, Amerikoje? Ar čia nėra irgi tie patys skirtingi laipsniai? Koks nors Yale ir koks nors nežinomo universiteto bakalauras?

S: Tas taip, bet Lietuvoje, pavyzdžiui, išeina žmogus iš Vytauto Didžiojo universiteto su daktaratu ir jis eina dirbti į Vilniaus universitetą. Ar jo daktaratas bus tiksliai kandidato laipsnis?

KP: Na, tai čia daugiau pavadinimo problema, bet tą bus galima išspręsti, nes to daktarato lygis yra maždaug ano kandidato pagal programą. Problema yra, bet ji bus išspręsta.

S: Tikrai maišėtis. Maišėtis su Vakaraus yra ir visa kita.

L: Iš to, ką pasakojot Ateities savaitgalio metu, į teatrą nežiūrėt kaip ypatingą problemą. Kuri būtų labiausiai problematiška kultūros sritis? Ar grožinė literatūra? Dailininkai turbūt irgi pusėtinai gerai laikosi.

KP: Aš nežinau ką ir pasakyti, nes meninės kūrybos niekaip stimuliuoti nepavyktų, net ir labai norint. Aišku, galima sudaryt geresnes ar blogesnes sąlygas, bet nėra prasmės bandyti stimuliuoti kūrybos kokiais nors veiksmais. Dabar toks laikas, kaip jau sakiau, kad didesnė visų kūrybinės energijos dalis nueina kitur – arba administraciniam darbui, arba publicistinei kūrybai, ar dar kokiai nors veiklai, arba tiesiog iššvaistoma beprasmiškai politikuojant ir žiūrint į televiziją. Bet valstybė niekaip negali tų dalykų reguliuoti.

L: Bent iš šičia žvelgiant, atrodo, kad Atgimimo pradžių buvo

ypač daug rašytojų ir dramaturgų, kurie visiškai metėsi į Sąjūdžio darbą. Ar ir dabar matyti jų, ar matomas šio toks atšalimas?

KP: Menininkai lieka menininkais. Jie visada ilgės kūrybos. Vieni metėsi į tą aktyvią politikos veiklą todėl, kad tiesiog nebegalėjo pakęsti ano gyvenimo. Tai buvo natūrali reakcija. Galvojome – viską su tvarkysim, sukursim Lietuvą, o tada grįšim prie savo kūrybos. Bet pasirodė, kad Lietuvą kurti reikia labai ilgai, ne per vieną naktį, kaip ir Romą. Vieni jų dabar sugrįžo prie kūrybos, kaip, pavyzdžiui, Sigitas Geda. Kiti pasirinko tą kelią, eina juo toliau. Atsisakyti taip nei iš šio, nei iš to negalima. Čia nenoriu kokio nors šešėlio mesti ant Gedos: jis pasitraukė iš politinės veiklos, kai nustojo dirbti delegatai Maskvos suvažiavime ir nebekėlė savo kandidatūros į Lietuvos parlamentą.

L: Iš menų sričių, čia mums vienas svečias minėjo, kad filmų menas pergyvena savotišką krizę. Ar Jūs su tuo sutiktumėte?

KP: Tai pergyvena visi menai, visos kultūros sritys. Galima tai apibūdinti ne kaip krizę, bet kaip pereinančią laikotarpį. Krizė jau skamba truputį per aštriai. Mūsų dokumentinis kinas visada buvo neblogas ir dabar dauguma menininkų išeina iš Lietuvos Vilniaus studijos ir jungiasi (aš turiu omeny dokumentalistus) į animacinių filmų studiją, iš kurios darosi lyg ir trumpametražinė studija. Tai vyksta paprasčiausiai todėl, kad ten geriau yra organizuojamas darbas. Nes kinas yra, deja, kaip daugelis kitų mūsų sričių. Ne visada optimaliai sunaudoja valstybės dotaciją.

L: Čia įdomi užuomina. Jūs minėjote, kad dokumentinis filmas visuomet buvo stiprus. Ar šituo metu yra galvojama kad ir jūsų ministerijos finansuoti ar siūlyti sukurti kad ir, pavyzdžiui, televizijai skirtą programą, kaip čia buvo rodoma latvių pagaminta. Gal apie Atgimimą, Lietuvos istoriją? Čia, Amerikoje, būtų nemažas susidomėjimas, pavyzdžiui, gal PBS.

KP: Matot, televizija taip pat turi atskirą savo komitetą – yra atskira struktūra ir turi savo programas ir jas kuria. O jeigu kalbėti apie dokumentinį arba bet kokį kitokį filmą – mes stengiamės per savo skyrius menininkams nenurodyti ko reikia, ką kurti. Menininkai patys turi siūlyti savo projektus, siūlyti apmatus savo filmams, prašyti finansuoti jų būsimą filmą. Dauguma šitų projektų yra finansuojama. Yra kino ekspertų komisija, kuri projektus peržiūri, rekomenduoja finansuoti ar ne.

(Nukelta į 4 psl.)

Jono Kuprio nuotrauka

Kornelijus Platelis

MĖNESIENOS TAKAS

Per marias mėnesienos takas
Nusidriekia į juodas sutemas –
Nuo mano vyždžių nakties
Į mirusių dievų naktį.
Guli smėliai išmire,
Vikšvotai braižo vaiduoklių
Blauzdas erdvėje, pilnoje
Alkanų uodų zyzimo.

Mirusių dievų balsas
Iš tamsų abiejų susisiečia.
Kaip skurdžios pušaitės ir karklai
Kabinuos ir negyvą smėlį.
Vaikštai vandeniu – mėnesiena
Mano tuščią pėdsaką augins
Po juodu zyžiančių kupolų
Virš juodos, nešvarios gelmės.

Ertmėje šioj nėra idėjų –
Jas sugėrė išdžiūvęs smėlis,
Ir nėra vaizdinių – su krauju
Jie pasklido sausam ore,
Ir nėra tiesos, nes tiesa
Atsiskyrė nuo to, kas yra,
Tiktai taką auksinį delčia
Man paklojo išeiti iš čia.

Mirusiems dievams pavedu savo lemtį,
Keliaujančiam smėliui, apnuodytam
vandeniu,
Nakčiai anapus ir šiapus,
Mėnulio takui,

Kuriuo štai užuodę mano kraują
šešėliai
Priešais ateina prabilti apie čia
tyvrančią
Dangišką mirtį.

BYLA

Pro alyvos krūmą, tujas ir nušiuusias
akcijas

Pažvelgiau į gamtos pasaulį
Ir atradau, kad jis geras.
Mano kūnas, suskilusios kriaušės,
Rudeniniai obuoliai ir vasaros vyšnios...
Jis iš tikrųjų geras, todėl mano...
Ir tik paskui išryškėjo Dievas
Pilname saulėlydžio krūme
Ir pareikalavo grąžinti jam jo pasaulį.
Ir štai dabar mes teisiamės.
Byla jau pasiekė aukščiausiąjį teisma.
Visi liudija už mane.
Šviesa sako: kas regėtų mane, jei ne tu?
Žemė sako: kas eitų manim, jei ne tu?
Vėjas sako: kas justų mane, jei ne tu?
Bet jis rodo kažkokius senus popierius,
Kurių skaityti nemoku.
O laiko jau vis mažiau,
O ten, anapus
Gali galioti visai kitokie įstatymai...

ŠACHMATŲ PARTIJOS

saulė ir auksas
plūstantis pro dangaus mandorlą

saulė auksas ir dievas
į šachmatinius žmones susmeigę
žvilgsnius tarsį adatas

saulė auksas ir dievas ir karalius
aštuoniasdešimt tūkstančių pėstininkų
dvidešimt tūkstančių raitelių
du tūkstančiai kovinių dramblių
mes jums paleisime žarnas

vardan saulės aukso ir dievo
kurį mes paveldėti teikėmės

nustalbusi saulė
išgrobstyta auksas
miręs dievas

rinkėjų balsų medžioklei
rikiuojas politinės partijos

IŠPROTĖJIMAI

Išprotėji iš paprasto vaizdo už lango –
Sakykim: pavasaris, vyšnios pražydo ir slyvos.
Iš baimės nutirpusia siela seki, kaip vietoje
Jaukios dabarties akių ekrane vakarykščios
Dienos su rytdienom stumdosi neišsitedkamos.
Išprotėji iš savo sielos jaukaus buvimo
Kartu su visais, su tuo, kas yra iš tikro,
Išprotėji ir niūrią šešėlių puotą, paliegusių
Žodžių, minčių, kvaitulių beprotyste,
gauruota,
Dvokiantį kailį šešėlio – nušiuusias rekvizitą
Gyvenimo meno teatro, o menas juk
– beprotystė,

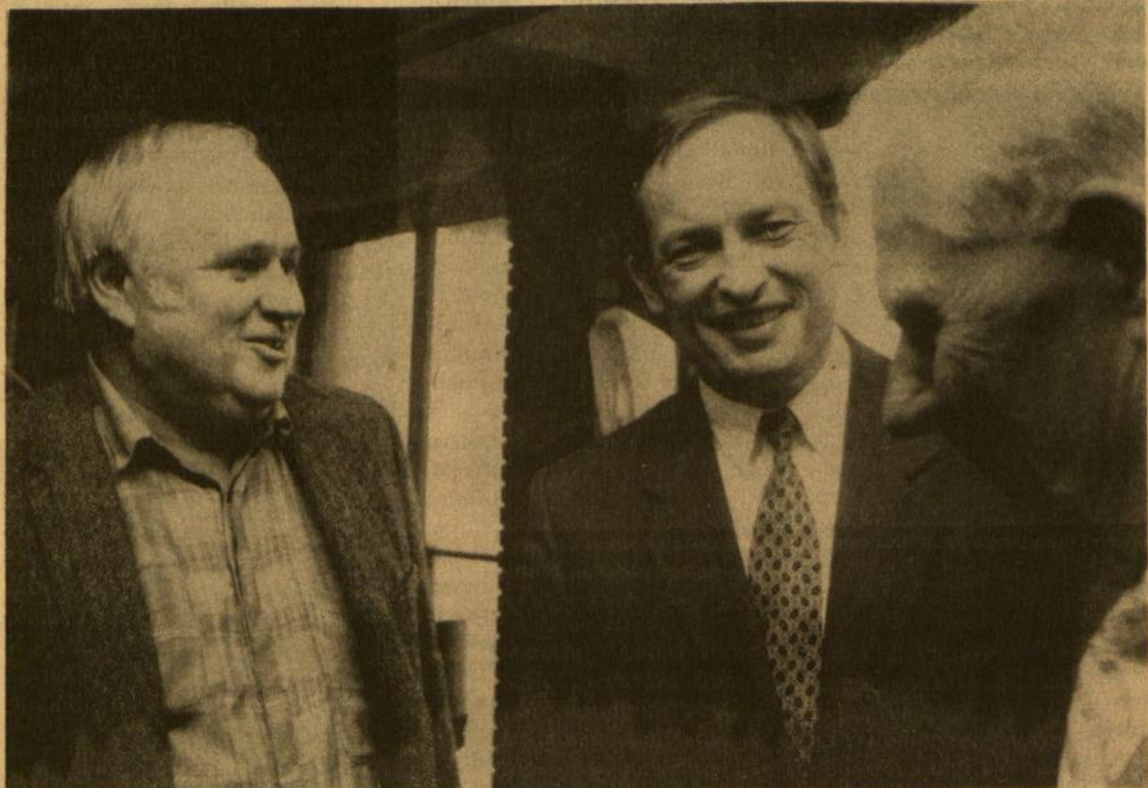
Kuriu tau įprotinti skirta savo protėjimu
Ten ir atgal savo išpažintim ir į naują
Patirtį nugrimzdimu kaip alsuojant, kaip
virškinant
Visą tą šlaką, kurį sučiaumoji, iš sapno
Apokaliptinio teatro protėdamas į realybę
(Tai filosofų nukaltas žodis, prašau atleisti),
Idant ją paverstum beprotiško sapno tąsa:
tegyvuoją

Menas kaip amatas, veidrodinis liūdesio mūsų.

ISIKŪNIJIMAI

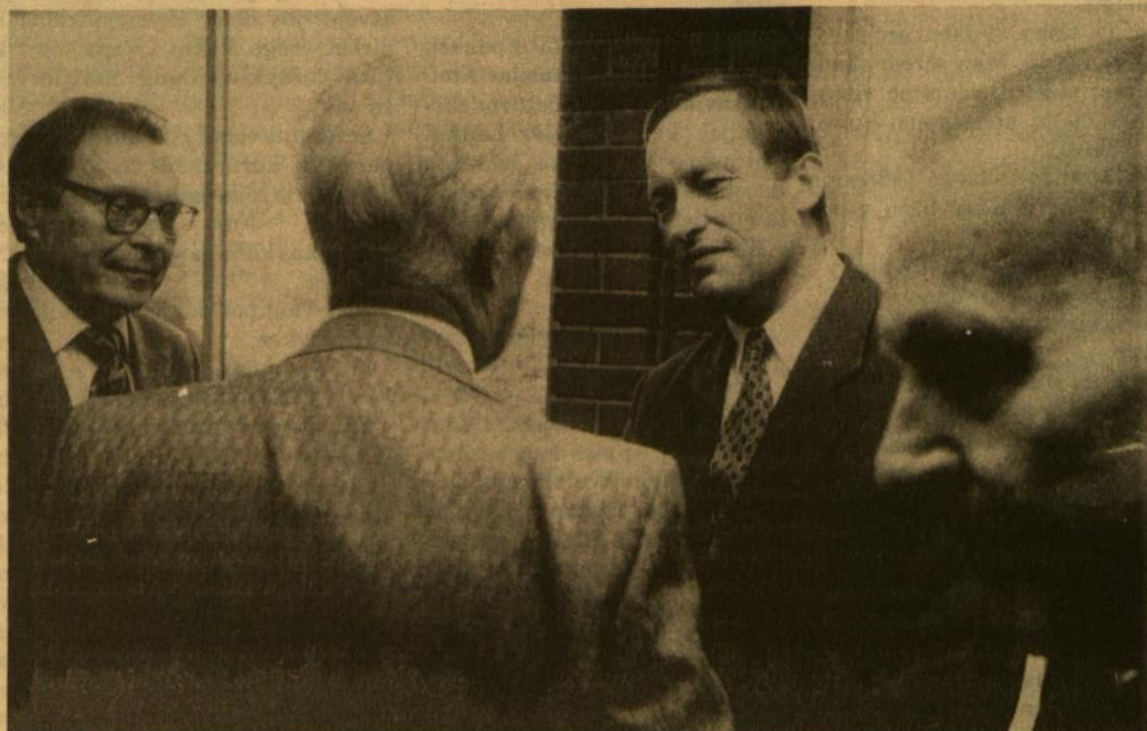
Šalia ankstesnių isikūnijimų norėčiau
atkreipti dėmesį
Į vieną, pastebimą kas kuris laikas,
Kuomet nejučia pasaulio Dievas pavirsta
Mūsų-dievu, Mūsų Viešpačiu
Su jam priklausančiom žemėm,
Panašiai kaip satrapas atsiskiria
Jam duotą valdyti kadaise satrapiją
Nuo yrančios šio pasaulio imperijos
Ir tampa nauju karaliumi...
Mūsų-dievas nužengia
Į pražyduosią veikiančiųjų samonę,
Jų šūkius bei vėliavas, sakoma – į istoriją,
Ir drauge su mumis pridaro keistų dalykų,
Kartais net nesiderinančių
Su paprasčiausia teisėtvara,
Ir vėl sugrįžta pas kažkurį savo Tėvą
Sėdėti Jo dešinėje, ir vėl palieka pasaulį
Daiktų ir sąvokų tuštumai.

(Ateities 1991 metų savaitgalio Poezijos vakare Jaunimo centro kavinėje, Chicago'je, 1991 m. lapkričio mėn. 15 d. skaityti greta ankstesnės kūrybos nauji, dar niekur iki šiol nespausdinti poeto eilėraščiai, perduoti išspausdinimui *Draugo* kultūriniame priede.)

„L'allegro“ – per Ateities savaitgalio Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicago'je 1991 m. lapkričio mėn. 16 d. programos pertrauka: Kornelijus Jazbutis, Kornelijus Platelis, Petras Juodka.

Jono Kuprio nuotrauka

„Il pensiero“ – Ateities savaitgalio metu Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicago'je, per pertrauką: Lietuvos konsulas Chicago'je Vaclovas Kleiza, Kornelijus Platelis, dr. Kazys Ambrozaitis.

Jono Kuprio nuotrauka

Su Kornelijum Plateliu pokalbis prie stalo

(Atkelta iš 3 psl.)

Aš, kiek dirbu ministerijoje (aišku, dar nedaug buvo tų lėšų skirstoma), nesu girdėjęs kad kažkam būtų jų atsakyta. Netgi jauni žmonės dabar gauna subsidijas.

L: Reiškia, yra pirma sudaromas projektas ir tada pateikiama ministerijai su prašymu, kad finansuotų.

KP: Taip, sudaromas toks projektas, maždaug aprašoma, kas norima padaryti, kiek tai galėtų kainuoti. Pateikiama ministerijai, ten ekspertų komisija peržiūri ir tada paskiria.

L: Kreipiant klausimus į ryšių su užjūriu sritį: kas tuos ryšius galėtų palengvinti?

KP: Pirmiausia, tai ryšius galėtų palengvinti paštas.

M: Ar telefono ryšiai pagerės?

KP: Pagerės arba Lietuva turės bankrutuoti. Be to, aš dar pastebiu Lietuvos daug tam tikro nerangumo. Gal dėl to, kad dar labai yra daug reikalų. Labai nerangiai susirašinėjama net biznio srity, jau nekalbant apie kultūrą.

S: Kaip Bradūnas mums rodė tą leidinį apie išeivijos literatūrą: buvo numatę užbaigti 1985-ais, bet nusitęsė iki 1992-ųjų, o dabar jis džiaugiasi, kad šie metai labai gera data.

KP: Taip, ta data sutapo su naujais laikais, kai knygas galima leisti Lietuvoje. Tai egzodo literatūrą atsidūrė kitoje padėtyje. Metaforiškai galima kalbėti apie jos pabaigą.

L: Aš tai priimčiau kaip kontroversinį teigimą. Aš jus sutinkant su šiuo teigimu?

KP: Paprasčiausiai reikia galvoti, kaip galima racionaliau ką nors padaryti. Juk užvarų nebėra. Jeigu patogiau išleisti išeivijos rašytojo knygą Lietuvoje, ir čia atvežti dalį tiražo, maždaug tokią dalį, kokią čia išleisti vietinė leidykla, tai man atrodo, būtų geriau leisti Lietuvoje, nes kartu ji pasiektų skaitytoją Lietuvoje.

M: Mūsų knygos Lietuvoje tikrai yra neįkandamos jiems mūsų kaimon. O čia spausdinti keliais dešimt tūkstančių tiražu — nepajėgtumėm.

KP: Taip, nepajėgtume — ir niekas tokia kaina knygos nepirktų Lietuvoje. Tad geriau — Lietuvoje Lietuvos kaimonis.

L: Bet mes savotišką nišą turim išvystę: riboto pareikalavimo knygos. Pavyzdžiui, gražiai išleista poezija. Arba LILIPIN albumus.

S: Taip, čia visiškai nereikėtų, kad mes turim, va, visa uždaryti ir orientuotis ten. Čia priklauso nuo kiekvienos knygos, ką mes su ja norime daryti ir kaip su ja pasielgti.

L: Čia, aišku, aš dabar ant savo arkluko sėdu. Man atrodo, kad mes per anksti uždarėme visus savo romanų konkursus, kurie čia būdavo.

A: „Draugo“ sustojo 1988-ais. L: Bet šiuo metu būtų visai gerai jį turėti.

KP: Tada galėtų Lietuvoje gyvenantys rašytojai dalyvauti.

A: Teisingai, paskata būtų didelė.

M: Kaip yra su tuo [Laisvę fondo romano konkursu?]

S: Dar terminas neatėjo. Visi rašo, kaip pasitę.

KP: Aš tai truputį skeptiškai žiūriu į tuos tematinis konkursus.

A: Aš irgi. Tas yra beveik negirdėta literatūriniai gyvenime. Na, bet ir čia yra dabar kažkoks turtuolis, ar ne tik Ted Turner, kuris skyrė didelę sumą romanui tema kaip pasaulį išgelbėti.

L: Bet, pavyzdžiui, kodėl negalėtų koks nors mecenatas skirti premiją romanui, kuris duotų

naują įžvalgą į išeiviją ar į tremties metus Sibire, ar okupacijos metus Lietuvoje?

A: Man atrodo, kad mūsų keturi milijonai, tai jei konkursas atviras ir iš to yra geras kūrinys...

KP: Gera įžvalga — tai jau yra savaime vertybė ir vis tiek jos stimuliuoti, kad ji atsirastų, negali. Ji arba yra, arba nėra. Jei rašytojas ją turi, sukuria vertingą kūrinį. Jei jo žvilgsnis yra specialiai į ką nors kreipiamas, atsiranda šiek tiek nenatūralumo.

A: Jeigu tik peržvelgti tuos tematinis konkursus čia, pas mus — lietuvis ūkininkas, tvirto charakterio lietuvi moteris — buvo premijos, bet nieko labai gero nepasirodė.

KP: Tai čia socrealizmas toks lyg buvo. Iš viso mene svarbiau yra „kaip“. Ta pačia tematika galima parašyti ir gerą ir blogą kūrinį. Ta tematika vis tiek meniniu požiūriu lieka daugiau neutrali.

L: Kaip jūs galvojate palengvinti knygos iš Lietuvos kelią čia pas mus, į užjūrį? Ar retkarčiais leidėjai susėdę kalbasi?

A: Krasnovo rūpestis tai buvo, bet iš to nieko neišėjo.

KP: Čia pašto problema. Dabar, kai nėra jokių kitų užvarų.

S: Kai Daunys bandė čia įsteigti *Krantų* skyrių jam padėti tą žurnalą čia platinti, aš bandžiau atidaryti sąskaitą. Yra tokios formos, kurias reikia išpildyti, atidarant tam tikros grupės vardu, ne sau asmeniškai. Bet man pasikalbėjus su advokatu X, jis man išaiškino, kad Amerikoje įstatymai yra labai griežti leidybos atžvilgiu. Yra įstatymų, kurie labai tą riboja.

KP: Lietuva iki šiol dar neturi „copyright“ įstatymo, autorinių teisių įstatymo, ir kartais kas nors nusižengia tarptautiniams įstatymams.

M: Ne vien Lietuva, bet visa Sovietų Sąjunga yra čia tuo labai garsi.

KP: Be abejo, čia anų laikų palikimas. Mes bent dažniausiai prašom teisės išleisti. Aišku, mokėti niekam nemokame, bet teisių prašome. Anksčiau net nebuvo prašoma.

S: Tą formą pildant, tas advokatas man patarė kaip vadinti tą organizaciją, kurios vardu būtų ta sąskaita. Aš galvočiau, gal būtų „Publishing“ ar koks „Cultural Magazine“. Jis būtinai liepė to neminėti, nes tada yra ypatingi įstatymai. M, tiesa, sakė, kad jis yra labai atargus advokatas ir jis pirmiausia ieško, kodėl, kas nors yra negalima. Jis man patarė neminėti, kad yra leidykla.

KP: Aš nemanau, kad būtų labai didelių sunkumų. Lietuviškas knygas juk reikia atplukdyti laivu.

L: Čia iš tikrųjų mintis panaši, kaip vakar [per diskusijas Ateities savaitgalį apie Lietuvos ekonomiją] kažkas kėlė. Lenkai Chicagoje yra rinka lenkiško maisto eksportui. Galima eksportuoti nuo lietuviškų knygų pradėti.

KP: Be abejo. Tikrai galbūt mūsų biznieriui atrodo nuostolinga.

M: Ar jūs apie lietuviškas knygas kalbat?

KP: Taip.

M: Bet, L, mes neparduodam savo knygų. Ar mes daug parduo-tumėm iš Lietuvos atvežtų?

A: M, mes neparduodam tų knygų, kurių niekas nenori skaityti. Tuo tarpu visų poezijos knygų tiražai išsibaigė.

M: Na, žinai, parduodam, kadangi turime ištikimus narius, kurie perka. Jaunesnieji neskaito.

L: Ar nėra tokio rato klausimas? Ar nereikia sužadinti tokio jaudulio, kad štai gali dalyvauti Lietuvos literatūriname

Virginija Šiaučionaitė

Iš Vasario 16-osios parodos „Dailė '92“, kuri bus atidaryta Čiurlionio galerijoje, Chicago'je, vasario 14 dieną.

gyvenime. Klausimas šituo metu yra...

A: Aš nenorėčiau iš kokios smulkmenos padaryti didelį dalyką, bet [per Ateities savaitgalio poezijos vakarą] penktadienį buvo tos Juliaus Kelero parduoti atvežtos knygos. Dar aš jas tik dėstau ir ateina čiagimis, vienas visai jaunas vyras, pasižiūri — „O, Vilniaus pokeris!“

Kad griebia jis tą ir čia pat moka.

M: Buvo ten? Aš būčiau griebus!

A: Dėl to jis ir griebia. Jis negali laukti, nes jei dabar nepaims, jis vėliau neras. Taigi yra knygų, kurių žmonės labai mielai ieško.

L: Kaip *Scriptizo*? Kai per spaudą kanaaninkas pradėjo barti, tai čia pat buvo išparduota.

KP: Kalbate apie Ichoko Mero romaną?

L: Taip, taip. Buvo gera reklama.

M: Bet mat parinko gerą pavadinimą, turėjome gerą reklamą, kanaaninkas išbarė ją.

A: Paskiau kunigas Bagdavičius parašė labai palankiai apie *Scriptizą*, ir tas žmonėse sukėlė visišką dezorientaciją ir pasipiktinimą: šičia garbingas tėvas marionas dabar rašo gerą recenziją apie šitokias knygas.

KP: Mes, atrodo, čia kalbam ne visai taip. Biznis tuoj pat viską išspręs. Tuojau pastebės, kur ko trūksta. Mums tuo nereiks rūpintis.

A: Iš dalies, taip. Ką mes šičia bandom daryti, atrodo, yra diriguoti kaip nors knygų leidimą. Bandom diriguoti kultūrinį gyvenimą: kokias knygas kur pirkti.

S: Galbūt prieinam išvados, kad išeivijos leidyklos nebūtinai turi užsidaryti. Knygos spausdinimas Lietuvoje pigiau atsieina, tai gerai — apsimoka. Bet mūsų leidykla gali egzistuoti ir toliau.

KP: Taip, juo labiau, kad šiuo atveju jūs daug ekonomiškiau dirbat, negu kokia „Vaga“ ar kita leidykla, daug mažiau žmonių.

S: Atsiras viena kita knyga, čia parašyta, kurią norės čia spausdinti. Tada reiks kalbėti — o koks tiražas, kur spausdinti. Morkūnas kelia savo spaustuvę į Lietuvą.

KP: Taip pat dar labai neaiškūs dalykas.

M: Morkūnas eina kartu su „Laisvę“, su frontininkais.

S: „Draugas“ dar ilgai pasiliks, ir su spaustuvę.

L: Aš tikiuosi. Būtų tikrai didelė nelaimė buvusi, jei būtų užsidarę visi laikraščiai, visos radijo programos prieš pastaruosius trejus metus. Buvo atsitikimų, jeigu galima taip socialistiškai pasakyti, kad žmonės buvo mobilizuojami kokiais nors demonstracijai ar atvykti svečio iš Lietuvos pasiklausyt per dvi dienas. Čia, aišku, žmonės ir telefonas labai naudojo. Aš manau, kad žmonės joki kitą mėnesį tiek

neskambino kaip šių metų [1991] sausio mėnesį.

M: Tada buvo labai reikalingas radijas. Ir tas mūsų plakamas „Margutis“ buvo baisiai reikalingas.

S: Tarp kitko, kas nauja pasaulyje? Aš jau tris dienas nesiklausiau radijo.

M: Kultūra rūpinaisi.

A: Jelcinas pranešė, kad Rusija pasiima rublio leidimą ir žemės turtų kontrolę: alyvos ir taurių metalų.

KP: Jau mums dabar pabrangins.

A: Labai gražiai buvo parašyta: alyva yra dabar perkama labai aukštom kainom Rytų Europos ir Baltijos valstybių, kadangi jos nori atsikratyti savo rublių dabar, kol dar gali.

L: Jelcinas paskelbė, kad naujų naftos kontraktų nebus pasirašoma iki kažkokios datos. Man atrodo, kad čia skelbiamas Sąjungos bankrotas, nes iš ko skolas galės mokėti?

A: Kodėl jie tai darytų, nes naftos jie juk turi pakankamai.

KP: Nepakankamai. Beveik visa išsiurbta. O kitos negali pasiekti.

S: Produkcija labai sumažėjusi.

KP: Be to, seni naftotiekiai jau prakiuro. Sibire telkšo ištisi ežerai naftos.

L: Tarptautiniuose suvažiavimuose turbūt nereikia žmonėms aiškinti, kas Lietuva. Ji turbūt gerai išreklamuota.

KP: Ir išreklamuota, ir jau turi savo stalą ir lentelę, kurioje užrašyta „Lietuva“ lygiai tokio pat dydžio raidėmis, kaip „United States“, tiksliai tiek, kad ilgesnis žodis.

S: Ir gražesnis.

L: Ir elgiamasi su mumis mandagiai, šiltai?

KP: Mandagiai. Pavyzdžiui, PEN kongrese, Viennoje, jiems didelis įvykis buvo pirmininko Vytauto Landsbergio atvažiavimas. Iš pradžių priešo prie manęs dr. Alexander Giese — jis yra austrų PEN centro pirmininkas, pagrindinis to kongreso organizatorius. Nes tarptautinis PEN pirmininkas nelabai kišasi į organizacinius reikalus. Giese buvo susijaudinęs, klausė, ką jam daryt, nes jis pakvietęs Vytautą Landsbergį, kai dar šis nebuvo prezidentas, o dabar nežinau, kaip jį priimt? Bet galų gale priėmė jį labai gerai Vytautas Landsbergis suvažiavime praleido gal valandą, pasakė kalbą, kurios trumpumu ir turiningumu paskui visi žavėjosi, ir atsistoję paplojo, ko PEN nariai šiaip jau nedaro. Paskui po pietų Landsbergis susitiko su visa Austrijos valdžia: su parlamento pirmininku, prezidentu, kancleriu, užsienio reikalų ministru. Susitikimai buvo atskiri, maždaug po valandą. Jis turėjo vieną valandą laisvą bet užuot

šeštadienis ir sekmadienis.

M: Bet Tomas padarė klaidą su tuo interview apie Marcinkevičių. Priešų įsigijo.

KP: Čia jau kiti dalykai.

M: Tie kurie svarstė — vieni už, kiti prieš jį...

KP: Aš nemanau — apie tą istoriją Lietuvoje žinoma jau labai seniai, tačiau, man regis, apie tai labiau tinka kalbėti kavinėje prie taurelės, o ne viešai.

L: O kaip iš tos perspektyvos apie *Pušis, kuri juokėsi*?

KP: Ta knyga nėra tiek verta, kad apie ją būtų tiek kalbėta. Kita vertus, labai nedėkingas darbas bandyti literatūros veikalo personažus susiet su kažkais gyvenimiškais personažais. Ir man atrodo, kad apie tai per daug kalbama. Čia ne veikalo dalykas. Čia tai, ką savo paskaitoje „Kultūra ir laisvė“ per Ateities savaitgalį užsiminiau, turbūt — atsiprašau — vyriškos ir moteriškos pasaulėjautos dalykas.

A: Neatsiprašyk, ne čia. Aš nežinau kaip M, bet aš įvertinu tą metaforišką vartoseną.

KP: „Čia pasaulėjautos dalykai, kadangi Marcinkevičius tą moterišką pasaulėjautą reprezentuoja, o ir didžiulia tautos yra būtent tokios pasaulėjautos. Čia galima tą paaiškinti ir taip, kaip paskui aiškino Tomas Venclova *Literatūroje ir mene*. Aš sutinku su jo aiškinimu, kad daugelis tautojų buvo tokių prisitaikiusių žmonių. Ir tai nėra pat blogai, nes turbūt nėra prasmės, kad tauta imtų vardan tiesos ir išnyktų. Iš to taško žiūrint, galima ir be jokio tokio neigiamo aspekto kalbėti apie prisitaikiusius žmones. Ir visų tų prisitaikiusių žmonių Marcinkevičius buvo tiesiog dievinamas. Jis dažnai sakė žodį „Lietuva“ ir tuo džiugino širdį. Kartu tie jo pasakymai buvo aptakūs, neklūvanti jokie cenzūrai. Kai kas jį įsivaizduodavo kaip kankinį dėl to Lietuvos vardo, bet taip nebuvo. Tomas Venclova pažeidė tam tikrą tabu. Kažkuri mūsų kritikė sakė televizijoje: „Venclova čia modamas kotletas ir Marcinkevičių suvalgė“. Turbūt šių dalykų nereikia dramatinėti. Marcinkevičius yra parašęs gerų eilėraščių, ir niekas dėl to nesiginėja.

S: Tas svarstymas Nobelio premijos kandidatų yra dėl ateinančių metų.

KP: Taip, jie prašo labai išankstinių komentarų. Žinoma, į tas nuomones nebus per daug atsižvelgta, bet jie nutarė paklausti visų PEN centrų pirminkų, matyt.

(Pabaiga ateinantį šeštadienį)

Naujos knygos

(Atkelta iš 2 psl.)

dinius. Tai rodo jau ir knygos pradžioje autoriaus pateikiamas sąrašas kūriniui naudotų vertimų: *Romeo ir Julijos*, Dantės *Dieviškosios komedijos* (*Roman de la Rose* (Alfonso Nykos-Niliūno vertimo), P. Andriūso versto *Don Kichoto*, S. Narbuto išverstų Sapfo ir Alkajo eilėraščių fragmentų, Naujojo Testamento bei Senojo Testamento citatų (1 Kor ir 69-osios psalmės) bei liturginių tekstų fragmentų (iš Juozapo Skvirecko, Česlovo Kavaliausko ir Alfonso Liesio vertimų).

Veikalo struktūra itin plati, bet kartu tampri: Prologas, La divina commedia, Salomė, Frančeska ir Paolo, Otėlas, Abelardas ir Eloiza, Narcizas ir kiti, Dievų išdai-gas, Labanakt motin, Casanovos saulėlydis, Puota, Epilogas. Tarp kiekvieno veiksmo ir tolimesnio, skirties naujai meilės istorijai, yra Interliudas. Visą veikala sieja Romeo ir Julijos figūros — su jomis veikalas prasideda (Pro-

M: Ar PEN turi kokią rolę Nobelio literatūros premijos paskyrime?

KP: Ne, yra atskiras Nobelio premijos komitetas, bet, nors jis pats sprendžia, jis atsiaklausti nuomonių nevengia. Aš žinau, kad jie atsiaklausia žymesnių rašytojų asmeniškai.

L: Aš nenustebčiau, kad tie nobelistai, kurie dar gyvi, irgi gauna laiškus.

M: Bet apie Venclovą ir Nobelio premiją, aš atsimenu, jau Daunys šnekėjo tada, ryšium su Venclovos straipsniu apie lenkus.

KP: O ką, jūsų manymu, galima daugiau pristatyti iš lietuvių?

A: Kaip ten yra su kūrybos pažinimu? Ar gali būti premija paskirta rašytojui, kurio kūryba dar neversta į pasaulio kalbas?

KP: Teoriškai — galima, bet praktiškai — ne.

A: Aš tai skirčiau Bradūnui. Mes, išeivija, tikrai apsilėidom, neišversdami bent į anglų klbą Bradūno. Turėjome tai padaryti aštunto dešimtmečio gale ar šito pradžioje, kai pradėjo kilti Amerikoje tas entuziazmas visoms mažesnėmis pasaulio kultūroms.

Tada buvo net rodoma, kad ne tik Amerikos indėnai, bet ir visokios indėnų bendruomenės, pavyzdžiui, Venecueloje turi savo literatūrą. Tada buvo laikas, bet laikas, aišku, nėra dar ir dabar dingęs. Man atrodo, pyvzdžiui, Bradžonij verčiant į anglų klbą būtų labai sunku jį perteikti, tuo tarpu Bradūnas ne tik leistųsi perteikiamas, bet kadangi jo žodis toks taupus, o toks reikšmėm pakrautas, visa jo poezijos jėga trykštų ir iš angliško teksto.

KP: Priklauso nuo vertėjo galų gale. Bet mums, mažai tautai, ką nors be įdribio siūlyt tokiai premijai nėra prasmės — be vertimų, be publicistikos knygų, visuomeninės veiklos. Kaip jūs sakėt, Venclova balsų turi daugiausia.

L: Bet ar iš viso šito nebūtų išsiok toks moralas: dabar, kai turim daugiau laiko ir energijos, vis dėlto reikėtų labai sąmoningai rūšiuoti ir leisti ne kokias lietuvių literatūros ar poezijos antologijas, bet atskirų žmonių rinkines. Pavyzdžiui, vokiečių kalba bus labai svarbu...

KP: Čia matau toki kelią: reikia lietuviškas ištekint už anglų poetų, išmokyt juos lietuviškai, tada bus galima ko nors tikėtis...

M: Vis tos lietuviškas turi aukotis...

KP: Kaip kitaip? Galima gi ir atvirksčiai — galima ir lietuviškas ištekint už poetų.

M: Ištekint...

(Pabaiga ateinantį šeštadienį)

logas) ir yra užsklendžiamas (Epilogas), o jos tuo tarpu veikia visuose interliuduose ir dalyvauja kiekvienoje dalyje. Jų vadovs per visą veikala (perimantis *Dieviškosios komedijos* Virgilijaus rolę) yra romėnų laikų meilės poetas Ovidijus.

Dramą skaityti — tai patirti jau visiškai išvystytą ostrauskišką pagrindinių mūsų samoneje įgludusių literatūrinių temų traktavimą ironiškai, labai šmaikščiai, labai linksmai, bet nors ir dažnai tik giliai paslėpta, o tačiau vis tiek su pagarba ir užuojauta žmogiškajai prigimčiai, žmogiškam vylingam likimui. Jau vien Romeo ir Julijos dialogas „Epiloge“ suteiks nors ir tik kelių minučių, bet nepakartojamą kalbinių kokybę, minties ir jausmo lygmeniu literatūrinį pergyvenimą. Šis naujausias Ostrausko kūrinys — be abejo, režisieriams ir aktoriams, bet visų pirma — skaitytojams, kuriems jis suteiks ne tik labai malonią valandą ar dvi, bet ir nuves į gėlmę to žmogiškos egzistencijos prado, kuris sudaro didelę dalį didžiosios Vakarų pasaulio literatūros, o taip pat, turbūt negalima ginčyti, veikia kiekvieno mūsų gyvenime.